

րութիւնը—ամեն բան յոյս դնել վերին տնօրինութեան ձեռներս ծալած սպասել հրաշքներ, լալ ու գանգատուել ուրիշների առջ պարծենալով, մեզ անուանում ենք Ասկերոպացիներ։ Այդ ինքնախաբէութիւն չէ արդեօք, յարգ պարոններ։

Եւրոպացին՝ երբ որոշ նպատակ է դնում իր համար՝ նախադմակողմանի կերպով ուսումնասիրում է պայմանները, հանգամանքները և ապա նպատակայարմար կազմակերպութիւն է տալիս իր գործ դրելիք ջանքերին, միջոցներ է ստեղծում որ իր աշխատանքը Սիդիֆեան ջանքեր չը դառնան։ Եւ նա կազմակերպուած գործունէութեամբ միշտ համնում է իր դրած նպատակին, իսկ ասիացին բերանը ծռած միայն դիտէ ողբալ, գանգատուել և Ալլահից հրաշքներ սպասել... Դժգոհ էք։ —Գործով ցոյց տուէք որ կարող էք աւելի լաւ բան անել, ան փոփոխ թողնելով ներկայ բոլոր պայմանների համագումարը. մի բան որ մեզ թւում է անհնարին։ Պէտք է ընդհակառակը հիմնովին փոխել առհասարակ այժմեան վերաբերմունքը դէպի գործը։ Ահա որն է գլխաւորը!

Լ. Ս.

25 յուլիսի.

Յունիսի 27-ին վախճանուեց հռչակաւոր քանդակագործ Մարկ Անտոկօլսկին։ Նա ծնուել է Վիենա քաղաքի մի աղքատ հրէական ընտանիքում 1843 թ. հոկտ. 21-ին։ Դեռ մանուկ հասակում Անտոկօլսկին ցոյց էր տալիս մեծ ընդունակութիւն նկարչութեան մէջ։ Չքաւոր ծնողները նրան տուել էին մի փոքրագրիչ վարպետի մօտ իբրեւ աշակերտ։ Այդ արհեստանոցի կեանքը դուր չեկաւ ապագայ հանճարին, որ 13 տարեկան հասակում փախաւ իր վարպետից և մի քանի տարիներից յետոյ գնաց Պետերբուրգ ու փորձեց մի կերպ մտնել Գեղարուեստից ճեմարանը։ Շնորհիւ քանդակագործ Պրիմնօվի աջակցութեան 1862 թուականին տաղանդաւոր հրէայ պատանուն աջողուեց մտնել իր տենչած տաճարը։ Գեղարուեստից ճեմարանում Անտոկօլսկին բարեկամացաւ Բէպինի հետ. ապագայ հռչակաւոր քանդակագործը և մեծ նկարիչը ուսանող ժամանակ միասին էին ապրում։ Անտոկօլսկին ճեմարանում ամբողջապէս անձնատուր էր եղել իր սիրած արուեստին և շատ կարգում էր ու լուրջ պարապում իր ինքնաղարգացմամբ։

Սակայն ճեմարանում քանդակագործութեան մէջ տիրող

բուսական, հին ուղղութիւնը, չէր գոհացնում Անտոկոլսկուն, որ ձգտում էր իր քանդակագործութեան մէջ արտայայտել մարդու ներքին, հոգեկան աշխարհը՝ և ոչ միայն մարմնի արտաքին ձեւերը։ Դա նոր ուղղութիւն էր, որ դուր չէր գալիս բուսի-նայի սովոր միջակութիւններին։ Այդպէս էր բնորոշում իր ձեռն-տուած Անտոկոլսկին—«Եւ եթէ ինձ հարցնէին թէ ո՞վ եմ ես.— ես կը պատասխանէի. արուեստագէտ. ապրում եմ մի կեանքով, բայց նա լքողած է այլ կեանքերով, ես զգում եմ ուրիշ մարդ-կանց զգացմունքները, նրանց բոլորին միատեսակ եմ սիրում, նրանք բոլորը ինձ համար թանգ են. ես ուրախանում եմ նը-րանց ուրախութիւնով, բայց աւելի ևս մօտ է ինձ նրանց վիշ-տը... Մարդիկ—իմ տաւիղներս (арфы) են, նրանց նկարդերը— ինձ համար լարեր են. իմ դիպչելով ես ցանկանում եմ զար-թեցնել նրանց մէջ սէր, բարութեան զգացմունք»։

Եւ Անտոկոլսկին մարմարիօնին, քարին հաղորդեց իր այդ հոգին. նրա քանդակագործած դէմքերի զծերում կարելի է կար-դալ հոգեբանական մի ամբողջ վերլուծութիւն, տիպերի բանա-ստեղծական-փիլիսոփայական մի հանճարեղ բնորոշում։ Այդպէս են նրա «Իվան Գրոզնին», «Մեծն Պետրոսը», «Մեռնող Սոկրա-տէսը», «Բրիստոսը ժողովրդի առաջ», «Մեֆիստոֆէլը», «Սպի-նօղան» և այլն։

Յուլիսի 12-ին մեռաւ Կիրիլ Պետրովիչ Եանօվսկին, 74 տարեկան հասակում։ Եանօվսկու պաշտօնավարութիւնը զլիա-ւորապէս անցաւ Կովկասում, ուր նա 1878—1901 թ.թ. ու-սումնարանական շրջանի հոգաբարձու էր։ Հանդուցեալը ծնունդ կը 1828 թ. և բարձր կըթուէին էր ստացել Կիեվի համալսա-րանի ֆիզիկո-մաթեմատիկական բաժնում։ Իր մանկավարժա-կան գործունէութիւնը նա սկսեց ուսուցչութեամբ Բօլխնան գիմնազիայում, ապա տեսուչ նշանակուեց Քիշնևի գիմնա-զիայում և 1863 թուին կարգուեց Բեաւարաբիայի նահանգի ժո-ղովրդական դպրոցների վերատեսուչ։ 1871 թուին նշանակուեց Պետերբուրգի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի օգնա-կան, իսկ 1879 թուականին—Կովկասի ուսումնարանական շը-րջանի հոգաբարձու։ Հանդուցեալի նախաձեռնութեամբ հրատա-րակոււմ էր «Сборникъ матеріаловъ для описанія мѣстностей и племень Кавказа»։ Լոյս է տեսել նրա օրօք 25 հատոր։

Եանօվսկին մեծ դեր էր կատարում նաեւ միջնակարգ դպ-

ըրցները բեֆօրմների մասնաժողովում: Նա վերջին տարիներս նշանակուել էր պետական խորհրդի անդամ:

«Մուրճի» մէջ (1901 թ., № 9) յիշատակուած էր որ զեմստվօնե-րի իրաւասութիւնից խլուած է մատակարարական գործը (продо-вольственное дело) և յանձնուած ագլինիստրատիւ հիմնարկու-թիւններին: Մայիսի 20-ին կայացաւ Բարձրագոյն հրաման, որ 1902 թուականի ընթացքում ղաղարեցնուի Ռուսաստանի երկ-րագործական գօտու մի քանի նահանգներում հողային կայ-քերի մասին վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքելը: Այդ պատճառով ներքին գործերի մինիստրի պատճառարանութեան մէջ ի միջի այլոց ասուած է.

«Զեմստվոյական հիմնարկութիւնների ոչ բաւականաչափ աջող գործունէութիւնը հողային կայքերի գնահատական աշ-խատանքի մէջ բացատրուում է գլխաւորապէս նրանով, որ նը-րանք չափազանց ընդարձակեցին իրանց դրած նպատակը: Զեմ-ստվօններից շատերը, չը բաւականանալով տեղեկութիւններ ժո-ղովելով, որոնք ցոյց են տուած օրէնքում և ֆինանսների մի-նիստրի հրահանգում, նպատակ դրին յատուկ գնահատողների միջոցով կատարել գնահատողական-տնտեսական հետազօտու-թիւն խոշոր անշարժ կայքերի: Երկրորդ պատճառը, որ արգե-լում էր գործի աջող ընթացքին, կայանում է աշխատանք կատարող անձանց անբաւարար կազմի մէջ: Այդ անձինք մեծ մասամբ բաւականաչափ պատրաստուած չեն իրանց առաջ դրած պարտականութիւնների համար և, լաւագոյն դէպքերում, ունեն միայն տեսական պատրաստութիւն, բայց անձանօթ են գնա-հատական գործի պրակտիկական պահանջներին:

Բացի այդ, անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկութիւն-ներ ժողովելու համար զեմստվոյական հիմնարկութիւնները պէտք է ընտրէին աշխատողների մշտական կազմ, որը ամառա-յին ամիսներում լրացնում էր ժամանակաւոր աշխատակիցնե-րով, յաճախ քաղաքական տեսակէտից ոչ անարատ անձերից»:

Մ ու Ր հ ա կ ը արդի առևտրական յարաբերութիւնների մէջ ահադին նշանակութիւն է ստացել. կեանքը պահանջում էր որ աւելի որոշ, արագ ու դիւրին չըջառութեան ձև ստանար վարկի այդ արտայայտիչը: Ռուսական օրէնսդրութեան մէջ մուրհակների մասին գոյութիւն ունեցող կանոնադրութիւնը հնացած էր: Մշակուեցին նոր կանոններ: Այս մայիսի 27-ին արդէն հաստատուել է մուրհակների նոր կանոնադրութիւն (уставъ о векселяхъ), որ գործադրուելու է ամբողջ պետու-

թեան մէջ (բացի ֆինլանդիայից և լեհաստանից) 1903 թուականի յունուարի 1-ից:

Աւելի մեծ հասարակական նշանակութիւն ունի օրէնսդրական այն բարեփոխութիւնը, որ մտցրուեց «ապօրէն զաւակներին» դրութիւնը որոշող օրէնքների մէջ, «Օրինաւոր ամուսնութիւնից դուրս» կամ «պոռնկութիւնից» ծնուած անմեղ զաւակները կրում էին յանցաւոր ծնողների թեթեւամտութեան կամ յափշտակման հետեւանքների ամբողջ ծանրութիւնը, Նոր օրէնքը աւելի մարդասէր հայեացքներով է ղեկավարուում այդ անպաշտպան և անմեղ զոհերի նկատմամբ. «օրինաւոր ամուսնութիւնից դուրս» ծնուած երեխաներին նա իրաւունք է տալիս անուն և ապրուստ պահանջել իր ծնողներից: Օրէնքը հեշտացնում է մի և նոյն ժամանակ «ապօրէն» զաւակների որդեգրութիւնը:

Բարձրագոյն հաստատուած իրհրդակցութիւնը, որ ուսումնասիրում է գիւղատնտեսական կարիքները, առաջարկել է տեղական կոմիտեաներին քննելու հետեւալ կէտերը.

1) Գիւղատնտեսական գիտութեան և հմտութեան տարածումը, ինստրուկտօրներ նշանակելը, աչքի ընկնող տնտեսութիւնների նկարագրութիւնը և նրանց պարգևատրութիւնը, մանաւանդ եթէ դրանք պատկանում են գիւղացիներին:

2) Գիւղատնտեսական փորձերի բարեօրոյումը և զարգացումը, գիւղատնտեսներին ծանօթացնելը փորձերի հետեւանքների հետ:

3) Գիւղատնտեսութեան թշնամիների դէմ մաքառելը, օրինակ հեղեղատներից բանդուած հողերի, աւազների, ճահիճների, կենդանիների հիւանդութիւնների, բոյսերին վնասող կենդանիների և բոյսերի դէմ:

4) Աջակցել այն միջոցներին, որոնցով հնարաւոր է նուազեցնել հրդեհները և արդիւնաբերել ու տարածել շինութիւնների համար պիտանի չալրուող նիւթեր:

5) Հողային բարեօրոյումների պահպանութիւնը և ոռոգման գործի կանոնաւորութիւնը, գիւղացիներին և կալուածատէրերին խրախուսելու եղանակները, որ պէս զի նրանք հողային բարեօրոյումներ անեն, անտառներ տնկեն, ջրամբարներ շինեն:

6) Գիւղատնտեսական սեփականութեան պահպանութիւնը, ինչ միջոցներով հնարաւոր է հողերի խլումը ոչնչացնել, անտառի կտորումը, ձի փախցնելը, միրգ և բանջարանոցի ու դաշտերի բերքի գողանալը, նաև ծառերի կտրատելը նուազեցնել:

7) Ի՞նչ միջոցներով կարելի է հողաբաժինները փոխանակել, որպէս զի մէջամէջ հողային սեփականութիւնները մի տեղ ժողովուեն:

8) Տեղական ճանապարհների շինելը և պահպանելը, ինչ յարաբերութիւններ կարող են լինել այս գործում պետութեան, զեմսովոյի, գիւղական հասարակութիւնների, ակցիօներական ընկերութիւնների և մասնաւոր կալուածատէրերի մէջ:

9) Կապալառութեան օրէնսդրութեան քննութիւնը՝ աւելի խելացի կարգ որոշելու նպատակով գիւղատնտեսական բարւոքումներ առաջացնելու համար, պէտք է որոշել ժամանակամիջոցները բարւոքումների, գիւղական հողաբաժինների և հանքատեղերի կապալառութիւնը:

10) Մանր կրեղիտի կազմակերպութիւնը:

11) Մեկիօրատիվ կրեղիտի ընդարձակումը:

12) Գիւղատնտեսական ընկերութիւնների կազմակերպութեան և գործունէութեան հիմունքների սահմանը:

13) Ի՞նչ միջոցներով կարելի է տարածել գիւղատնտեսական կատարելագործուած սիստեմները և եղանակները, լաւ գործիքները, մեքենաները, պարարտացնելու նիւթերը, տունկերը: Ի՞նչ միջոցներով կարելի է այդ առարկաները արդիւնաբերել Ռուսաստանում: Ի՞նչ միջոցներով կարելի է նրանց զործադրել գիւղացիների տնտեսութեան մէջ:

14) Անասնապահութեան բոլոր ճիւղերի զարգացումը թէ որակութեան և թէ քանակութեան կողմից: Ի՞նչ միջոցներով կարելի է գիւղացիների մէջ տարածել բարւոքումները:

15) Կաթնատնտեսութեան բարւոքումը և զարգացումը, ինչպէս նպաստել նրա արդիւնքների վաճառահանութեան:

16) Գիւղատնտեսութեան առանձին ճիւղերի՝ օրինակ, բանջարաբուծութեան, այգեգործութեան, մեղուաբուծութեան և նաև արդիւնագործական բոյսերի մշակութեան տարածելու և բարւոքելու եղանակները, մասնաւանդ գիւղացիների մէջ գործադրութիւն տալու նպատակով:

17) Ի՞նչպէս զարգացնել այն արդիւնագործութիւնները, որոնք սերտ կերպով կապուած են գիւղատնտեսութեան հետ և բարձրացնում են նրա եկամուտները: Առանձին միջոցներ գործադրելու նոյնը գիւղացիների մէջ:

18) Գիւղատնտեսական արդիւնքների վաճառահանութեան բարւոքում թէ երկրի ներսում և թէ արտասահմանում:

19) Հացահատիկների շտեմարանների շինութիւնները:

20) Երկաթուղու սակագները գիւղատնտեսական արդիւնքներ տեղափոխելու համար:

21) Խնչ միջոցներով զարգացնել արդիւնքների փոխանակութիւնը զանազան մասերի մէջ և ներքին վաճառանոցների գործունէութեան բարձրացումը:

22) Գիւղատնտեսական արդիւնքների անմիջական մատակարարելը արքունական վարչութիւններին:

23) Գիւղատնտեսութեան և անասնապահութեան արդիւնքների տեղափոխութեան պայմանների բարւոքումը:

24) Միջոցներ գիւղական հողի սահմանում ցրուելու գիւղայիններին և նուազեցնելու մէջամէջ հողատիրութիւնը:

25) Խնչ եղանակով դնել գիւղական հասարակութիւնների վրայ ծախքեր այն գիւղական ընտանիքների և անհատների համար, որոնք թողնում են գիւղը և գաղթում:

26) Տնայնագործութեան զարգացման օգնելը հում նիւթեր տալով, ինչպէս վաճառահանել պատրաստած արդիւնքները, ծանօթացնել արդիւնագործներին լաւ նմուշների, կատարելագործուած եղանակների հետ:

27) Միջոցներ կանոնաւորելու գիւղատնտեսութիւնից դուրս աշխատանքները, տեղեկութիւններ տալով գների, աշխատանքի տեղերի և ուրիշ հանգամանքների մասին: Միջոցներ զիւրացնելու գիւղացիների համար գիւղատնտեսական աշխատանքներ գտնելը, բանուորներին երկաթուղով և ջրային ճանապարհներով տեղափոխելը, բժշկական և ապրուստի օգնութիւն, կազմակերպելը այն տեղերում, ուր խմբւում են մշակներ:

Այս կէտերը պէտք է քննութեան առարկայ լինեն տեղական կօմիտէներում: